

İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ...

Sinem KOLGU
İMO İstanbul Şube Başkanı

25 Kasım Kadına Karşı Şiddetle Mücadele günü, en önemli toplumsal sorunlardan biri olan kadına karşı şiddet ve ayrımcılığa farkındalık yaratmak için önemli bir simge gündür. Kadınların ve dolayısıyla toplumun yaşadığı sorunların temelinde, önemli bir toplumsal sorun ve insan hakları konusu olan **toplumsal cinsiyet eşitsizliği** yer almaktadır. Bu konunun tam anlaşılabilmesi ve sorunların çözümünde aynı dilin konuşulabilmesi için öncelikle bazı temel kavramları tanımlamak yerinde olacaktır.

Temel Kavramların Tanımı ve Önemi

Cinsiyet, bireyin kadın veya erkek olmasından kaynaklanan genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanır.

Toplumsal Cinsiyet, belirli bir toplumun erkekler ve kadınlar için uygun saydığı, toplumsal olarak inşa edilmiş rolleri, davranışları, etkinlikleri ve atıfları kapsar. Yere ve zamana bağlı olarak değişen dinamik bir olgudur.

Eşitlik, bütün farklılıklarına rağmen insanları eşitleyebilmek, farklılıkları koruyarak eşit olmak demektir. Aynı olmak demek değildir.

Toplumsal Eşitlik, belirli bir toplum veya yalıtılmış bir grup içerisindeki tüm insanların belli açılardan aynı statüye sahip olmaları durumu. Toplumsal eşitlik, yasalarda önünde eşit haklar ve toplumsal mal ve hizmetlere eşit seviyede erişmeyi içerir.

Ayrımcılık, belirli bir grubun, sahip olduğu doğuştan gelen veya sonradan edinilmiş kültürel özellikleri ya da farkları nedeniyle, ayırt edilmesi ve toplumun geri kalan kısmından bilinçli (ve bazen programlı) olarak uzaklaştırılması, dışlanması ve yalıtılması anlamına gelir.

Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık, insan haklarına aykırı bir şekilde fırsatların ve kaynakların kadın ve erkekler arasında farklı dağılımı şeklinde tanımlanabilir. Genel olarak kendini ekonomi, eğitim, siyaset ve sosyal yaşam alanlarında göstermektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, toplumsal yaşamın her alanında kadınların ve erkeklerin eşit katılım olanaklarına sahip olmasıdır. Yani bireylerin, cinsiyet temelli ayrımcılığa uğramadan; eşit hak, imkân ve olanaklara sahip olarak kamusal ve özel yaşamın her alanın-

da yer alması, görülebilmesi, kararlara katılabilmesi, fırsatları değerlendirebilmesi, güçlenmesi, temsil edilmesi ve kaynaklara erişimi olarak düşünülmelidir. Bu kavram kadın ve erkeğin aynı olmasını değil, cinsiyetlerine bakılmaksızın temel insan hakları açısından eşit olmasını ifade etmektedir.

Pozitif Ayrımcılık, geçici özel önlem olarak, kısa dönemde, koşullarda eşitliğin sağlanmasının olanaksız olduğu durumlarda, başlangıç çizgisine göre dezavantajlı konumda olanlara yönelik geliştirilen uygulama ve politikalaradır.

Kadına Yönelik Şiddet, ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir. Bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimidir.

Kadınlara Yönelik Cinsiyete Dayalı Şiddet, bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet olarak tanımlanmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Mevcut Durumu

2006 yılından beri Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından, eğitim, ekonomiye katılım, siyasi temsil ve sağlık verileri ile oluşturulan Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi verileri yayınlanmaktadır. 2024 yılı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Raporunda 0.645 endeks puanı ile Türkiye, 146 ülke arasında 127. sırada yer almaktadır. Raporda 1 puan tam eşitlik anlamına geliyor. Endekste Türkiye; kadınların ekonomiye katılımı ve fırsat eşitliği kategorisinde 133., işgücüne katılımı 132., eşit işe eşit ücrette 96., eğitim olanaklarına erişimde 90., sağlıkta 98. ve siyasi yaşamda temsilde 114. sırada yer almıştır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Giderilmesi ve Yasal Düzenlemeler

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi için ilk yapılması gerekenlerden biri toplumun her alanında **Toplumsal Cinsiyet Eğitimlerinin** verilerek farkındalığın artırılmasıdır. Toplumdaki bilgi eksikliği ve temel kavramların anlaşılabilmesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önündeki önemli engellerdendir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesinde pozitif ayrımcılık da önemli rol oynamaktadır. **Pozitif ayrımcılık**; sosyal, ekonomik ve politik yaşamda kadınlar, engelliler gibi taşıdıkları özellikler nedeniyle dışlanmış azınlıkların, dışlanmışlıklarını azaltmak ve uzun vadede engellemek amacıyla ortaya konulan politika ve uygulamaları ifade eder. Örneğin boş bir kadroya, istenen nitelikleri taşıyan, eğitim, donanım ve becerileri eşit olan adaylardan cinsiyeti nedeniyle kadın olanı seçme, yönetim kurullarında en az bir kadın üye bulundurma zorunluluğu gibi uygulama ve politikalar eşitsizliği gidermede etkili olacaktır.

Toplumun sosyal refahı için, eşitlik ve adaletin belli bir oranda gerçekleşmesi gerekir. Sosyal eşitliğin gerçekleşmesinde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması en önemli aşamalardan biridir. 2024 yılı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Raporuna göre, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması için en az 134 yıl, erkeklerle eşit ücrete sahip olması için ise 152 yıl geçmesi gerekiyor. Uçurum olarak nitelendirilecek bu boyutta cinsiyet eşitsizliğini, sadece ayrımcılığın olumsuz sonuçlarını yaşayan kadınların çabaları ve basit düzenlemelerle gidermenin mümkün olamayacağı, özel eşitleyici sosyal devlet politikaları ve uygulamaları ile desteklenmesi gerektiği ortadadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesinde devlet kurumlarının temel rolü ve sorumluluğu, cinsiyet ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin her biçimini önlemektir. Bunu yapmanın en etkili yolu yasal düzenlemeler ve geçici özel önlemlerdir. Unutulmamalıdır ki kadına yönelik sadece fiziksel şiddet değil, kadının özgürlüklerini kısıtlayan her türlü şiddet insan hakları ihlalidir. Bu anlamda sözel, psikolojik, ekonomik olarak zarar verici ve kısıtlayıcı hareketler de şiddetin tanımının içine girmektedir.

Türkiye, her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını taahhüt eden **“Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesini (CEDAW)”** 1985 yılında ve **İstanbul Sözleşmesi** adıyla bilinen **“Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”**ni 2011 yılında imzalamıştır. 20 Mart 2021 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile İstanbul Sözleşmesi’nin Türkiye tarafından tek taraflı olarak feshedilmesine karar verildi.

İstanbul Sözleşmesi, uluslararası hukukta kadına karşı şiddet ve aile içi şiddet konusunda yaptırım gücü olan, bağlayıcı ve bağımsız bir denetim mekanizması kurulmasına yer verilen ve şiddetin kadın erkek eşitsizliğinin bir sonucu olduğunun vurgulandığı ilk sözleşme niteliği taşımaktaydı. Kadınların en önemli kazanılmış haklarından biri olan **İstanbul Sözleşmesi**’nden çıkılmasının ardından, kadına ve hatta çocuğa yönelik şiddet vakalarında artış yaşanması ve yasal boşlukların büyümesi, bu kararın olumsuz etkilerinin somut yansımalarıdır. Gerekli yasal düzenlemeler yapılmadığı için kadına yönelik şiddet ve cinsiyete dayalı ayrımcılık, hala kadınların ve aslında toplumun en önemli sorunu olmaya devam etmektedir.

İstanbul Sözleşmesi yaşıyor!..